

SHKËLQIM MILLAKU

ROLI I PIKËSIMIT NË PERIUDHËN ASINETIKE

Pikësimi luan një rol shumë të rëndësishëm në krijimin e fjalive (si nga ana e modalitetit, qëllimit të thënies ashtu edhe të strukturës së fjalisë). Në këtë studim do të flasim për rolin e intonacionit në periudhën asinetike, e cila (fjalja), karakterizohet nga mungesa e lidhëzave dhe fjalëve lidhëse. Në ligjërimin e folur, periudha asinetike veçohet nga intonacioni, i cili, veç të tjerave, në disa raste shërben si mjet për t'i dalluar fjalitë. Studimi do të kompletohet duke i analizuar llojet e fjalive asinetike me marrëdhënie shtesore, këpujore, sqaruese, përqasore, përcaktore, kryefjalore, kundrinore, shkakore, rrjedhimore, kohore etj. Roli i pikësimit dhe tërësia e shenjave që përdoren për këtë qëllim, pra për krijimin e fjalive janë shumë të rëndësishme për periudhën asinetike. Intonacioni dhe presja (pikëpresja, pika, pikëpyetja, pikëçuditja, dy pikat) do të analizohen në fjalitë e përbëra pa mjete lidhëzore.

Fjalët kryesore: periudha asinetike, pikësimi, (presja, pikëpresja, pika, pikëpyetja, pikëçuditja, dy pikat), intonacion.

Fjalitë e një periudhe mund të bashkohen midis tyre me anë të lidhëzave a fjalëve lidhëse duke i përfshirë përemrat dhe ndajfoljet lidhore, përemrat pyetës, ndajfoljet e pjesëzave pyetëse ose edhe pa lidhëza. Kjo e fundit është edhe objekti i studimit tonë në fjalë. Fjalja e përbërë formohet prej dy a më shumë njësisht kallëzuesore dhe përben një unitet **kumtesor**, **gramatikor** dhe **intonacionor**. Mjetet gjuhësore të periudhave janë:

1. Intonacioni,
2. Mjetet e lidhjes (lidhëzat),
3. Përemrat lidhorë,
4. Ndajfoljet lidhore,
5. Fjalët e bashkëlidhura (korelative),
6. Disa mjete leksikore ndihmëse,
7. Bashkëlidhja e trajtave kohore,
8. Rendi i fjalive.

Periudhat që bashkohen me lidhëza ose fjalë lidhëse, ndahen në dy nëntipa kryesorë:

A. Periudha me bashkërenditje quhet ajo fjali që përbëhet nga dy a më shumë pjesë

homogjene të bashkuara me anën e lidhëzave¹ bashkërenditëse.

B. Periudha me nënrenditje quhet ajo fjali që përbëhet nga një fjali kryesore dhe, të paktën, nga një sifjali e nënrenditur (e varur). Dallojmë tre nëntipa fjalish të përbëra nënrenditës.

1. Sifjali e varur plotësore,
2. Sifjali e varur përcaktore,
3. Sifjali e varur rrethanore.

Sipas llojit të marrëdhënive që shprehin, lidhëzat nënrenditëse ndahen në lidhëzat ffilluese, vendore, kohore, shkakore, qëllimore, krahasore-mënyrore, kushtore, rrjedhimore, lejore dhe kundërshtore².

¹ Lidhëzat bashkërenditëse shprehin raporte barazie. Ato shërbejnë për të lidhur dy gjymtyrë ose dy pjesë fjالية të një fare.

Sipas marrëdhënive që shprehin, lidhëzat bashkërenditëse ndahen në:

1. Këpujore (*e, dhe, edhe, as, si ... (e) dhe, hem ... hem, si ... si, si ... ashtu (e) dhe, as ... as, dhe ... dhe*).
2. Veçuese (*a, apo, o, ose, ja ... ja, ndo ... ndo, qoftë ... qoftë*).
3. Kundërshtore (*po, por, mirëpo, kurse, megjithatë, megjithëkëtë, ndërsa, teksa, porse, veç, veçse, vetëm, vetëm se*).
4. Përmbyllëse (*andaj, prandaj, ndaj, pa*).
5. Shkallëzimit (*jo që ... po, jo që ... por edhe, jo vetëm që ... por, jo vetëm që ... por as, le që ... por edhe*).

² Lidhëzat ffilluese janë: *se, që, në, nëse, a, sikur*.

Lidhëzat dhe lokucionet vendore që mund të krijojnë fjali nënrenditëse vendore janë: *ku, tek, nga, kudo, ngado, tekdo, deri ku, gjer ku, që ku, kudo që, tekdo që etj*. Lidhëzat e lokucionet kohore janë këto: *kur, sa, si, tek, që, derisa, gjersa, pasi, mbasi, ndërsa, qëkurse, kurdo që, kurdoherë që, para se, posa që, që kur, që se, qysh se, sapo që, sa kohë që etj*.

Lidhëzat dhe lokucionet shkakore janë këto:

1. *se, sepse, ngaqë, nga shkak se, nga shkak që, për shkak se, për arsye se, nga frika se;*
2. *meqë, meqenëse, meqenëqë, duke qenë se, duke qenë që, duke marrë parasysh se, duke marrë parasysh që, përderisa;*
3. *Pasi, mbasi, derisa, kur,*
4. *siç, si, si ...që.*

Lidhëzat kushtore janë: *në, nëse, në qoftë se, në rast se, në është se, po që se, po qe që, po të jetë se, sikur, me kusht që, mjafton që, kur etj*.

Lidhëzat krahasore janë: *sikur, se, sa, sesa, nga sa, se, sikur, siç, ashtu si, ashtu siç, ashtu sikur etj*.

Marrëdhëniet krahasore mund të jenë disa lloje:

Roli i pikësimit në periudhën asindetike

Prandaj, periudha, fjalitë e së cilës bashkohen pa mjete lidhëzore quhet periudhë asindetike.

Të tri grupet në fjalë kanë mundësi për të krijuar fjali të përziera apo komplekse.

“Periudha që përbëhet prej dy a më shumë fjalish, të bashkuara midis tyre me atë të intonacionit e lidhjes kuptimore, pa lidhëza e fjalë lidhëse, quhet periudhë asindetike³ si në shembujt:

Trupi plaket,	zemra s’plaket.
Mos harro:	programi fillon në ora 10:00.

Intonacioni në periudhën asindetike ka rëndësi dhe funksion thelbësor, mirëpo për fjalitë e shkruara kanë shenjat e pikësimit dhe pauzat logjike etj. Prandaj, intonacioni si një mjet gjuhësor kompleks me të gjitha elementet interpretuese dhe funksionale të tij, përfshirë theksin logjik, pauzat, ngritjen e uljen e zërit, i cili luan një rol shumë të rëndësishëm në krijimin e fjalive asindetike, si në shembujt:

1. Gjella me kripë, kripa me karar.
2. S’grykon mosha, grykon mendja.
3. Trokita nja dy herë, s’m’u përgjigj njeri⁴.
4. “Nëno moj, mbaj zi për vëllanë, me tre plumba na i ranë, na e vran’, na e shan, na i thanë tradhëtor”.
5. Ora ishte nëntë e mëngjesit, në rrugë kishte shumë trafik, ndoshta nuk do të arrijë në zyrë në orar.

1. Marrëdhëniet krahasore të barazisë;
2. Marrëdhëniet krahasore të pabarazisë;
3. Marrëdhëniet krahasore të ndryshimit përpjesëtimore.

Periudhë nënrenditëse me sifjali lejore quhet ajo periudhë në të cilën shpreh marrëdhënie lejore midis sifjalisë kryesore e sifjalisë së varur.

Lidhëzat: *megjithëse, ndonëse, sado që, sido që, edhe pse, edhe se, pavarësisht se, sado që, sado, sido që, kurdo që, kushdo që, cilido që*, etj.

Periudhë nënrenditëse me sifjali rrjedhimore quhet ajo periudhë në të cilën shpreh marrëdhënie rrjedhimore midis sifjalisë kryesore e sifjalisë së varur.

Lidhëzat: *aq, kaq, sa, saqë, që, i atillë, mjaftë, shumë, aq sa, kështu që...*

³ Ahmet Kelmendi dhe Mazllum Hasimja, *Gramatikë e gjuhës shqipe*, Prishtinë, 1989, f. 147.

⁴ M. Domi (...), *Rregullat e pikësimit në gjuhën shqipe*, Tiranë, 2002, f. 71.

“Në ligjërimin e folur periudha asindetike karakterizohet nga rëndësia e madhe që ka për të intonacioni, i cili, veç të tjerave, në disa tipe shërben si mjet për dallim e marrëdhënie që vendosen në mes të fjalive përbërëse.

Sipas marrëdhënieve do të dallojmë këto tipa periudhash:

1. Periudha asindetike me marrëdhënie numërimi,
2. Periudha asindetike me marrëdhënie përqasore,
3. Periudha asindetike me marrëdhënie kryefjalore,
4. Periudha asindetike me marrëdhënie kundrinore,
5. Periudha asindetike me marrëdhënie përcaktore,
6. Periudha asindetike me marrëdhënie sqaruese,
7. Periudha asindetike me marrëdhënie shtesore,
8. Periudha asindetike me marrëdhënie shkakore,
9. Periudha asindetike me marrëdhënie rrjedhimore,
10. Periudha asindetike me marrëdhënie kohore,
11. Periudha asindetike me marrëdhënie kushtore,
12. Periudha asindetike me marrëdhënie lejore,
13. Periudha asindetike me marrëdhënie mënyrore”⁵.

Periudha asindetike me marrëdhënie numërimi është një fjali, e cila ndahet me presje. Prandaj, midis fjalive të kësaj periudhe mund të vihet njëra nga lidhëzat **dhe** ose **e**, mirëpo periudha asindetike mund të kthehet në atë bashkërenditëse.

Periudha asindetike	Periudha bashkërenditëse
1. Hëna rrezonte, nga larg dëgjoheshin zëra të fëmijëve.	1. Hëna rrezonte dhe nga larg dëgjoheshin zëra të fëmijëve.
2. Trup plakët, zemra s’plakët.	2. Trup plakët dhe (kurse) zemra s’plakët.
3. U bë e qartë: plani i sulmit duhet të ndryshojë.	3. U bë e qartë se plani i sulmit duhet të ndryshojë ⁶ .

Periudha asindetike me marrëdhënie përqasore shqiptohet me intonacionin e përqasjes. Fjalja e parë e kësaj periudhe ka një ton më të lartë dhe fjalja e dytë ka një zbritje të tonit. Prandaj, pauza ndërmjet dy

⁵ S. Floqi, M. Domi, S. Mansaku, M. Çeliku, S. Prifti, *Gramatika e gjuhës së sotme letrare shqipe*, Prishtinë, 1990, f. 188.

⁶ A. Kelmendi dhe M. Hasimja, *Gramatikë e gjuhës shqipe*, Prishtinë, 1989, f. 148.

fjalive mund të jetë e gjatë dhe ndahet me pikëpresje ose pauzë e shkurtër që ndahet me presje.

Periudha asindetike	Periudha lidhëzore
1. Gjella do kripë, kripa do masë.	1. Gjella do kripë dhe kripa do masë.
2. S'gjykon mosha, gjykon mendja.	2. S'gjykon mosha, por gjykon mendja.
3. Ata që na donin erdhën; ata që s'na donin, nuk erdhën.	3. Ata që na donin erdhën, kurse ata që s'na donin, nuk erdhën.

Fjalitë e përbëra përqasore ndahen me presje dhe, sikur në shembullin e tretë kur brenda tyre është përdorur një herë presja, atëherë lejohet edhe pikëpresja.

“Pikëpresja është e domosdoshme për të ndarë fjali të bashkuara pa lidhëza, që zbërthejnë përmbajtjen e një fjalisë a të një togu fjalësh të fjalisë paraprirëse, nga e cila janë të ndara me dy pikat, kur brenda tyre (të paktën të njëra) është përdorur presja”⁷.

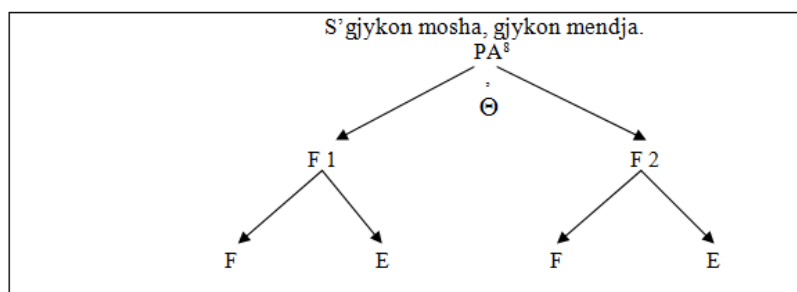

Fig. 1

Periudha asindetike me marrëdhënie kryefjalore ka një përdorim më të kufizuar. Kjo periudhë nuk është shumë prodhimtar.

Tani më ra ndërmend: librin ta kam dhënë brenda në bibliotekë. Në këtë fjali mund të shikojmë se kemi dy pikat⁸, të cilat janë duke na ndihmuar për ta dalluar pushimin logjik.

⁷ M. Domi (...), *Rregullat e pikësimit në gjuhën shqipe*, Tiranë, 2002, f. 76–77.

⁸ “Dy pikat tregojnë një ndërprerje të tekstit dhe shërbejnë për paralajmëruar fjalët që riprodhohen në ligjëratën e drejtë, një sqarim a shpjegim, një numërim gjymtyrësh homogjene, një argumentim të diçkaje që është thënë në pjesën tjetër

Nuk munda të vij: binte shi.

Nuk do të më buzëqeshte më, nuk do të më fliste më: kishte vdekur.

Duhet të bisedoj me të: s'rrihet më kështu.

Jo, më mirë shkojmë: jemi shumë vonë⁹.

Periudha asindetike me marrëdhënie kundrinore është po ashtu një periudhë, e cila kallëzuesi ka një rol shumë të rëndësishëm, sepse në fjalinë e parë mungon objekti, mirëpo fjalia pasuese e ka përdorimin e kundrinorit të obliguar.

Unë e di: **ty nuk të pëlqejnë lotët**. Ju lutem, **mos më ndërpritni**.

Ndizni zjarrin, të them. Dikur mund të jenë përdorur, e pranoj¹⁰.

Në dy llojet e fjalive, si në atë kryefjalore dhe kundrinore që në fjalinë e parë mungon kryefjala, por ajo nënkuptohet.

Periudha asindetike me marrëdhënie **përcaktore** ka strukturë të kompletuar. Kjo fjali është mjaft e zgjeruar.

Plaku po thërriste me një zë të lartë: ai e thërriste të birin.

Besa e kishte përhapur të njëjtin lajm: te Arta na ishte bërë e njëjta punë.

“Sot mund t’ju them vetëm këtë: plani është plotësuar.

Ashtu e kanë fëmijët: ftohen, nuk i zë gjumi, qajnë.

Të gjithë niseshin me një shpresë: të ktheheshin përsëri në fshat”¹¹.

Zakonisht ky tip i fjalisë së përbërë ndahet me dy pika.

Periudha asindetike me marrëdhënie sqaruese është një fjali ku, që në fjalinë e parë, mund të sqarohet përmbajtja relative e periudhës. Prandaj, nga njohja e përmbajtjes së fjalisë së parë mundësohet edhe shkalla e kuptimit konkret, si në shembullin:

Po Kapllan beut i kishte ngecur sharra në gozhdë: puna e kullës nuk i shkonte mbarë.

Tipi i periudhës në fjalë është duke u ndarë me dy pika dhe ka një pushim logjik. Fjalia është sqaruese dhe bindëse. Kjo periudhë ka karakteristika të veçanta, sepse karakterizohet me lloje të ndryshme sqaruese për përmbajtjen e saj.

të fjalisë a të periudhës” (M. Domi ..., *Rregullat e pikësimit në gjuhën shqipe*, Tiranë, 2002, f. 80).

⁹ M. Domi ..., *Rregullat e pikësimit në gjuhën shqipe*, Tiranë, 2002, f. 81.

¹⁰ *Po aty*, f. 191.

¹¹ *Po aty*, f. 192.

Edhe fjalia: *Dy pushkë kërcitën njëra pas tjetrës nga e djathta e tij: po shtinte edhe Tefta pranë Shpresës*¹². Fjalia e parë është sqarim dhe konkretizim i objektivit.

Periudha asindetike me marrëdhënie shtesore është fjali e krijuar nga dy e shumë fjali, e cila ka si kallëzues një folje ose lokucion foljor që përshkruan përpjekjen plotësuese. Fjalia e dytë tregon rezultatin.

Përbërja e kësaj periudhe përdoret vetëm me lidhje asindetike, mirëpo edhe mbështetje të mundshme lidhëzore nuk ka.

Vazhdimisht fjalia e parë i krijon mundësi fjalisë së dytë për të qenë shtesore, pra ka një gjykim të ri logjik, si në shembujt:

Hodhi një vështrim: përpara shtrihej rreshti i gjatë i nxënësve.

Pa dashur, Bardhi vështroi orën: po afrohej dreka.

Pa orën: pas njëzet minutash duhej të fillonte mësimi.

Fjalitë në fjalë krijojnë mundësinë për t'i parë dhe analizuar; ato kanë një pushim logjik dhe ai pushim është i ndarë me presje apo dy pika. Roli i intonacionit është mjaft i rëndësishëm, por edhe i shenjave të tjera të pikësimit.

Periudha asindetike me marrëdhënie shkakore tregon shkakun apo arsyen e fjalisë së dytë dhe krijon mundësinë përmes ngritjes dhe zbritjes së tonit për të parë pauzën logjike dhe pushimin gjithashtu.

Në këtë grup dallohen dy nëntipe:

1. Në grupin e parë kemi fjalinë e parë që tregon arsyen, kurse e dyta e arsyeton atë, si në shembullin:

Studentja duhet të ketë mësuar para provimit: librat e studimit i ka huazuar në bibliotekë, fletoret e shënimeve i kanë ndihmuar shumë.

Fjalia e parë është fjalia qendrore si e domosdoshme, kurse fjalia e dytë tregon arsyen apo shkakun.

Ky grup është bukur i mundshëm për t'u gjeneruar. Përveç intonacionit dhe mjeteve lidhëzore edhe përshtatshmëria gramatikore e kohore (koha e foljeve) është një objektive tjetër kryesore për këtë dukuri gjuhësore, si në shembullin *Do të festosh, – tha ai, – ke mësuar shumë.*

2. Në këtë grup apo nëngrup periudha asindetike e fjalisë së parë tregon urdhër, kurse ajo e dyta shkakun apo arsyet.

Vrapo te shkolla ose te shtëpia, ata të kanë thirrur.

*“Mos u dëshpëro, ke për të dalë përsëri në koncert”*¹³.

¹² M. Domi ..., *Rregullat e pikësimit në gjuhën shqipe*, Tiranë, 2002, f. 194.

¹³ R. Memushaj, *Shqipja standarde: Si ta flasim dhe ta shkruajmë*, Tiranë, 2017, f. 226.

Pikësimi në këtë periudhë ka një rol të rëndësishëm për fjalitë e shkruara, kurse intonacioni luan rol kryesor për të parë pushimin logjik.

Periudha asindetike me marrëdhënie rrjedhimore ka gjithmonë fjalinë e parë si modalitet real dhe folja është në mënyrën dëftore. Fjalja e parë përshkruan një fakt real, kurse ajo e dyta plotëson të parën duke e përshkruar rrjedhimin real. Fjalja e dytë mund të tregojë detyrim, mundësi, pamundësi ose nxitje për të vepruar.

Intonacioni edhe në këtë periudhë e luan një rol të rëndësishëm, kurse pauzat janë më të gjata.

Dheu ishte i butë, edhe me dorë mund të gërryhej.

*Tani ndryshuan kohërat: do të ndryshojnë edhe ata, – i kundërshtoi xha Lumoja*¹⁴.

Në këto dy fjali përveç intonacionit, shenjave të pikësimit kemi një dallim edhe në përdorimin e kohëve të foljeve (koha e tashme, e shkuar dhe e ardhme).

Të fjalja e fundit kemi edhe një mendim: “Te ky tip periudhe asindetike kundërvënia nënrenditëse – bashkërenditëse mund të quhet e asgjësuar, ajo thuajse nuk ekziston; prandaj këto periudha mund të jenë sinonimike edhe me periudha me fjali bashkërenditëse këpujore përmbyllëse (me lidhëzën dhe, me fjalën prandaj) edhe me periudha me fjali të varur rrjedhimore (me lidhëzën kështu që)”¹⁵.

Kjo periudhë ndahet kryesisht me presje, por ka edhe raste kur ndahet edhe me dy pika.

Periudha asindetike me marrëdhënie kohore kjo periudhë nuk shprehet mjaft saktë.

Prandaj, raportet e fjalisë kushtore, rrjedhimore dhe kohore janë të lidhura ngushtë p.sh.

• *Hyn dielli, plaku e lë punën, e ka zakon të vjetër këtë.*

• *U dha urdhër për zjarr, disa pushkë dhe një mitraloz qëlluan shkëmbin e partizanit*¹⁶.

Periudha asindetike me marrëdhënie kushtore përbëhet zakonisht nga dy pjesë, të cilat janë të bashkuara me intonacionin e kushtëzimit. Kjo

¹⁴ M. Çeliku, M. Domi, S. Floqi, S. Mansaku, R. Përnaska, S. Prifti, M. Totoni, *Gramatika e gjuhës shqipe*, Tiranë, 2002, f. 633.

¹⁵ S. Floqi, M. Domi, S. Mansaku, M. Çeliku, S. Prifti, *Gramatika e gjuhës së sotme letrare shqipe*, Prishtinë, 1990, f. 197.

¹⁶ *Po aty*, f. 198.

periudhë rendin e fjalëve e ka të ngurosur, kurse fjalia e parë kushtëzuese pason nga ajo e kushtëzuar, si në shembujt:

Me të mbarë fillove, gjysmë pune mbarove.

U mbush kupa, do të derdhet.

S'u mendove sot, do të pendohesh mot¹⁷.

Në këtë periudhë, presja është duke e luajtur një rol të rëndësishëm për të dëshmuar pushimin logjik.

Periudha asindetike me marrëdhënie lejore është një periudhë e cila në fjalinë e parë ka një fakt ose tipar të supozuar që nuk është aq i fuqishëm sa të pengojë apo ndalojë veprimin.

Kjo periudhë ka dy nëngrupe me nëngrupet e tyre, si në shembujt:

Ke, s'ke, borxhi duhet paguar.

Doktorët atë punë kanë, – i thoshte i ati, – i sëmurë, i shëndoshë, mos pi të thonë.

Me prova, pa prova ata s'kishin për ta lëshuar lehtë këtë partizan të parë që zinin në Elbasan.

Periudha asindetike me marrëdhënie mënyrore

Kjo periudhë përbëhet së paku nga tri fjali, si: *I ra ullishtës, ec e qëndro pas dy tri veprave të tilla, nga frika se mos ndeshej me ndonjë njeri.*

Kjo periudhë mundëson edhe përdorimin e tri pikave (...). Prandaj edhe kjo fjali ashtu si edhe fjalitë e tjera janë pa lidhëza.

Përfundim

Periudha asindetike është mjaft e pasur në gjuhën shqipe dhe si e tillë me gjitha nëngrupet ka krijuar mundësi për t'i analizuar. Llojet e periudha asindetike janë: numërimi, përqsore, kryefjalore, kundrinore, përcaktore, sqaruese, shtesore, shkakore, rrjedhimore, kohore, kushtore, lejore dhe mënyrore. Periudha që përbëhet prej dy a më shumë fjalish, të bashkuara midis tyre me atë të intonacionit e lidhjes kuptimore, pa lidhëza e fjalë lidhëse quhet periudhë asindetike.

Karakteristikë e periudhës asindetike është se përbëhet prej dy e më shumë njësive kallëzuesore por të krijuara pa lidhëza. Rolin dallues dhe përmbajtësor të periudhës asindetike, pra brenda saj e luan intonacioni dhe shenjat e pikësimit. Pikësimi duke përfshirë presjen, pikëpresjen, dy pikat etj., dhe intonacioni është shtylla kryesore për të krijuar fjali asindetike me nëngrupet e saj.

¹⁷ S. Floqi ..., *Gramatika e gjuhës ...*, f. 198.

Fjalja asindetike si në tekstet parauniversitare ashtu edhe në ato universitare nuk ka zënë vendin e dëshiruar. Prandaj, si e tillë meriton një shtrirje dhe argumentim më të gjerë, sepse nga kjo familje mund të dalin edhe familjet e periudhave lidhëzore, por edhe të ndërtohet zotimi i kulturës njohëse për këtë periudhë.

BIBLIOGRAFI

- Abney, S. P., *The English noun phrase in its sentential aspekt*, Cambridge, 1987.
- Chomsky, N., *Aspects of the Theory of Syntax*, Cambridge, Massachussets, 1972.
- Chomsky, N., *Syntactic Structures*, New York, 2002.
- Çeliku, M., *Gramatika e gjuhës shqipe II*, Tiranë, 2002.
- Çeliku, M., *Çështje të shqipes standarde*, Tiranë, 2014.
- Kallulli, D., *The Comparative Syntax of Albanian*, Durham, 1999.
- Demiraj, Sh., *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë, 2002.
- Domi, M., *Rregullat e pikësimit në gjuhën shqipe*, Tiranë, 2002.
- Fjalor i Gjuhës së Sotme Shqipe*, Tiranë, 1980.
- Fjalor i termave të Gjuhësisë*, botuar nga “Akademia e Shkencës e RPSH–Instituti i Gjuhës dhe letërsisë, Seksioni i Terminologjisë”, Tiranë, 1975.
- Fjalori drejtshkrimor i gjuhës shqipe*, “Rilindja”, Prishtinë, 1983.
- Fjalori elektronik shpjegues (QEP)*.
- Fjalori i gjuhës së sotme*, 1984.
- Fjalori i gjuhës së sotme shqipe*, 1980.
- Fjalori i gjuhës shqipe*, 1954.
- Floqi, S., *Gramatika e gjuhës së sotme letrare shqipe*, Prishtinë, 1990.
- Kelmendi, A., dhe Mazllum H., *Gramatikë e gjuhës shqipe*, Prishtinë, 1989.
- Memushaj, R., *Morfonologjia e eptimit të gjuhës së sotme shqipe*, Tiranë, 1989.
- Memushaj, R., *Shqipja standarde: Si ta flasim dhe ta shkruajmë*, Tiranë, 2017.